

КООПЕРАЦІЯ В ТУРИЗМІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

TOURISM COOPERATION: STATE, PROBLEMS AND PROSPECTS

УДК 338.48:334.73

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-23>**Вислободська Г.П.**

к.е.н., старший викладач
кафедри історії України,
економічної теорії та туризму
Львівський національний університет
ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького
Макаруха С.Р.
аспірант кафедри обліку
та оподаткування
Львівський національний аграрний
університет

Vyslobodska Halyna

Stepan Gzhytskyi National
University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies Lviv
Makarukha Stepan
Lviv National Agrarian University

У статті розглянуто трактування поняття «туризм» у контексті міжнародного (Всесвітньої туристичної організації) та вітчизняного (Закону України «Про туризм») законодавства. Розглянуто поняття «кооперація» та «кооперація в туризмі». Представлено загальні риси кооперації. Визначено стан туристичної кооперації в сучасному українському суспільстві. Описано можливості створення туристичних кооперативів. На основі проведеного нами анкетного опитування показано позицію населення та надавачів туристичних послуг щодо кооперації в туристичній галузі. Одним із ключових чинників, що виступає на користь туристичної кооперації, є логістика туризму, що й показано у статті. Окреслено переваги створення туристичних кооперативів, зокрема у сільській місцевості. Визначено загальні перспективи розвитку вітчизняної туристичної кооперації. На основі проведеного дослідження зроблено висновки щодо можливості подальшої діяльності туристичних кооперативів в Україні.

Ключові слова: кооперація, туризм, туристична кооперація, туристи, сільські території.

В статье рассмотрены трактовки понятия «туризм» в контексте международного (Всемирной туристической организации) и отечественного (Закона Украины «О туризме») законодательства. Рассмотрены понятия «кооперация» и «кооперация в туризме». Представлены общие черты кооперации. Определено состояние туристической кооперации в современном украинском обществе. Описаны возможности создания туристических кооперативов. На основе проведенного нами анкетного опроса показана позиция населения и поставщиков туристических услуг по кооперации в туристической отрасли. Одним из ключевых факторов, выступающих в пользу туристической кооперации, является логистика туризма, что и показано в статье. Определены преимущества создания туристических кооперативов, в том числе в сельской местности. Определены общие перспективы развития отечественной туристической кооперации. На основе проведенного исследования сделаны выводы о возможности дальнейшей деятельности туристических кооперативов в Украине.

Ключевые слова: кооператив, туризм, туристический кооператив, туристы, сельские территории.

The article deals with the interpretation of the concept of "tourism" in the context of international (World Tourism Organization) and domestic (Law of Ukraine "On Tourism") legislation. In many sectors of the economy (eg. agriculture), producers and sellers cooperate to support each other and share resources for their activities. The tourism industry is not yet developed in this regard, however, tourism co-operation could be one way of addressing resource needs, efficiency of use and reducing the cost of tourism services. The concepts of "cooperation" and "cooperation in tourism" are considered. The problems of cooperatives in tourism are practically not covered in the works of domestic scientists. The purpose of the study is to determine the nature, status, problems and main prospects of tourism cooperation. General features of cooperation are presented in the article. The state of tourism cooperation in modern Ukrainian society is determined. Possibilities of creation of tourist cooperatives are described. Based on our questionnaire, we have shown the position of the population and providers of tourism services in cooperation in the tourism industry. Studies show that most people do not know what a cooperative is and how it can be used in tourism. One of the key factors in favor of tourism cooperation is tourism logistics, as shown in the article. The advantages of setting up tourist cooperatives, in particular in rural areas, are outlined. The general prospects for the development of domestic tourist cooperatives are determined. There is virtually no tourism cooperation in modern Ukrainian society. For both theoretical scholars and tourism market actors, tourism co-operation is a new phenomenon and needs further research. Establishing cooperatives in tourism, mostly among small entities in the tourism market, will allow them to reduce their costs in the tourism industry and will provide a number of benefits, including mutual assistance and support in tourism activities. Tourist cooperatives will promote the socio-economic growth of a certain region and increase the employment of the population in the area. On the basis of the conducted research, it is concluded that there is a possibility of further activity of tourist cooperatives in Ukraine.

Key words: cooperative, tourism, tourist cooperative, tourists, rural territories.

Постановка проблеми. Сьогодні у глобальному економічному просторі ми можемо спостерігати зростання частки не матеріальної сфери, а переважання сфери послуг. Однією з найпопулярніших галузей сфери послуг є туристична галузь. З одного боку, вона є можливістю задовольняти економічні потреби продавців туристичних послуг, а з іншого – виконує важливу суспільну функцію – задовольняє потреби населення у відпочинку, виконує пізнавальну та культурницьку функції. Не завжди надавачі туристичних послуг мають належні ресурси для здійснення своєї діяльності, і, відповідно, у них виникають потреби у їх забезпеченні.

У багатьох галузях народного господарства (наприклад, у сільському господарстві) виробники та продавці кооперуються для підтримки один одного та спільного використання ресурсів для своєї діяльності. Туристична галузь поки що не є розви-

неною у цьому плані, проте кооперування в туризмі могло б стати одним зі шляхів вирішення питання потреб у ресурсах, ефективності їх використання та зменшення собівартості туристичної послуги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тематика туризму є досить популярною серед сучасних науковців та дослідників. Вивченню туристичної проблематики присвячено окремі праці М. Мальської [10], О. Любіцевої [7], О. Бейдика [1], В. Липчука [5], Р. Лозинського [6] та ін. Вони розглядають туризм із багатьох точок зору: економічної, культурної, психологічної, як об'єкт державного регулювання, як окремий елемент розвитку сільських територій, історико-етнографічних зон тощо.

Тематикою діяльності кооперативів займалися Ю. Ушкаренко [15], М. Малік [9], О. Крисальний, М. Молдаван, Ф. Горбонос [4], М. Малік та ін.

Проблематика діяльності кооперативів у туризмі практично не висвітлюється у працях вітчизняних науковців.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення суті поняття «туристична кооперація». Важливим питанням також є визначення поточного стану та виявлення головних проблем діяльності туристичної кооперації в Україні. Окрім того, за мету дослідження поставлено також окреслення основних перспектив розвитку туристичної кооперації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці, розглядаючи туристичну галузь, зосереджують свою увагу на економічній ефективності такої діяльності, закономірностях розміщення туристичних об'єктів, динаміку кількості в'їзних та виїзних туристів і т.п. Щодо кооперації, то тут описують здебільшого споживчі та сільськогосподарські кооперативи. Сучасне суспільство характеризується масштабними глобалістичними процесами в економіці, більшість галузей та сфер тісно переплітаються та функціонують як один механізм. Між туризмом та коопераційними процесами також існують взаємозв'язки [3; 4].

Всесвітня туристична організація (ВТО) ідентифікує туризм як подорож у вільний час та як один із видів активного відпочинку.

Закон України «Про туризм» визначає це явище як «...тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання з оздоровчою або професійно-діловою метою без зайняття оплачуваною» [13].

За своєю суттю туризм є відпочинком, формою проведення вільного часу подорожуючих, що дає їм змогу ознайомитися з культурним, історичним, етнографічним та природним потенціалом певної місцевості, відчувати місцевий колорит.

Науковці розглядають туризм у двох аспектах: вузькому та широкому. У першому випадку до туризму можна віднести будь-який маршрут переміщення людини у просторі, що виходить за рамки буденного існування чи за межі рутинних щоденних справ. Тому, звичайно, щоденне переміщення з дому на роботу і навпаки до туризму не належить, як і буденний похід до крамниці, а от поїздка до лісу, на рибалку чи, скажімо, на пікнік – уже туризм.

У вузькому значенні до туризму відносять спеціально організовані маршрути з переміщення громадян, що здійснюються за їхній рахунок (або за кошти організацій, що їх делегували), окрім переміщень, пов'язаних із виконанням професійних обов'язків. На практиці організацією туризму у цьому (другому) значенні займаються спеціальні організації (туристичні агентства, бюро, фірми та ін.), які загалом називаються суб'єктами туристичної діяльності [13].

Отже, суб'єкти туристичної діяльності – надавачі туристичних послуг обслуговують своїх клієнтів (туристів), які тимчасово виїхали зі свого постійного місця проживання [2].

Із позиції економіки сім'ї – надавачі туристичних послуг можуть отримувати такі доходи від туристичної діяльності [8]:

- облаштовуючи власні туристичні маршрути;
- її члени можуть також працювати гідями чи екскурсорами своєї малої батьківщини;
- надаючи послуги з транспортних перевезень туристів;
- егерська діяльність (полювання, аматорське та спортивне рибальство);
- прокат туристичного спорядження;
- поселення туристів у своїх садибах;
- харчування подорожуючих;
- проведення майстер-класів народних промыслів та ремесл, притаманних даній території;
- продаж сувенірів;
- продаж власних екологічно чистих продуктів харчування, включаючи зібрані власноруч гриби та ягоди.

Також у сільській місцевості для туристів можуть, за наявності відповідної інфраструктури, організовувати кінні та велосипедні прогулянки.

Розвиток туризму, особливо це актуально для малих форм господарювання, потребує вирішення низки проблематичних питань, включаючи питання капіталозабезпечення своєї діяльності та питання, як залишатися «на плаву» за умов обмежених ресурсів. Одним із таких способів подолання даних проблем могла б стати кооперація в туризмі.

Загалом кооперацію ідентифікують як «... добровільне об'єднання власності та праці для досягнення спільних цілей у різних сферах господарської діяльності» [12]. Найважливішими рисами кооперації є самостійність (передусім від бюрократичної держави) та економічна свобода її діяльності, спільність економічних інтересів членів кооперації, демократичність управління.

Створення кооперативів у туристичній галузі дало б змогу забезпечити туристичну діяльність членам такого об'єднання.

Ми провели анкетне опитування щодо кооперації в туризмі серед жителів Львівщини.

Дані рис. 1 та 2 свідчать, що більшість людей, що надають туристичні послуги, не знає, що таке кооперація й як її можна застосувати у туристичній діяльності.

На рис. 3 зображено основні напрями, за якими можуть діяти туристичні кооперативи.

Основними перевагами створення туристичних кооперативів є:

- зменшення витрат на транспорт, логістику, утримання місцевих культурних та історичних пам'яток шляхом розподілення їх між членами туристичної кооперації;
- за необхідності фінансова підтримка учасників кооперативу;
- оперативність вирішення проблем під час розселення туристів;

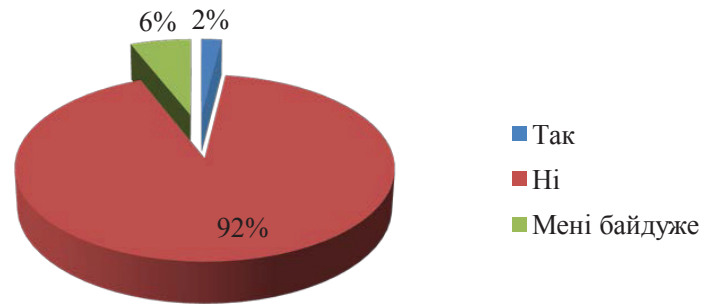

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на питання: «Чи чули Ви що-небудь про кооперацію в туризмі?»

- Так, бажаю
- Ні, ми здатні самостійно забезпечити свою садибу усім необхідним
- Ні, не бажаю в принципі ні з ким об'єднуватися
- Важко відповісти

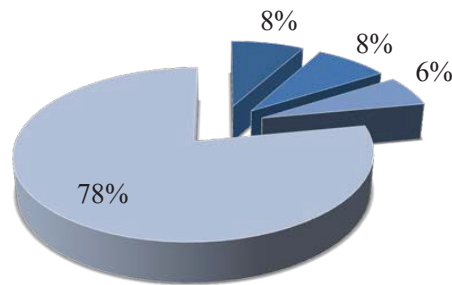

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів (фізичних осіб – підприємців, що надають туристичні послуги) на питання: «Чи маєте бажання стати членом кооперативної спілки в сільському туризмі?»

Джерело: сформовано авторами на основі власного анкетного опитування

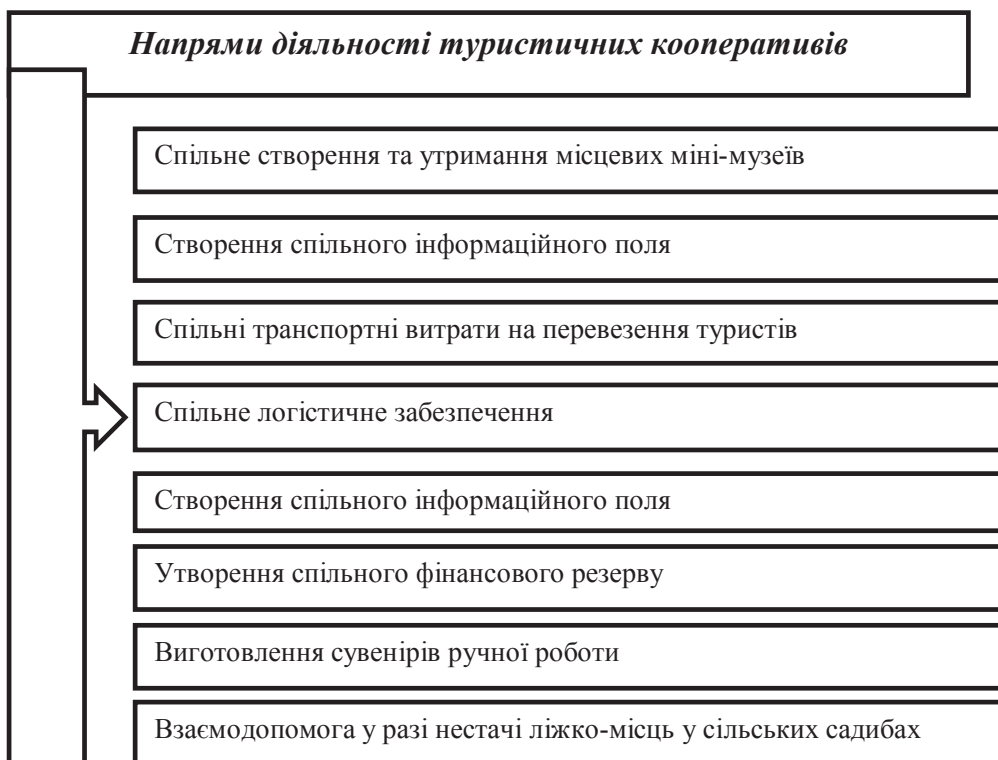

Рис. 3. Основні напрями діяльності туристичних кооперативів у сільській місцевості

Джерело: власна розробка авторів

– можливість компенсації туристам деяких видів послуг, відсутніх у даного господаря;

– комплексний соціально-економічний розвиток даної місцевості.

Ще одним позитивним явищем, що свідчить на користь кооперування в туризмі, є розвиток логістики туризму.

Логістика туризму є, по суті, відносно новим науково-практичним напрямом, що досліджує логістичні галузі туризму, у тому числі включає раціональну організацію формування, збуту та організації споживання туристичного продукту і супроводження цих процесів проходженням інформаційних потоків [11; 14].

Кооперація надавачів туристичних послуг, особливо це стосується сільської місцевості, та створення у них спільної інформаційної бази сприятимуть удосконаленню системи управління логістикою туризму території, що, відповідно, дасть змогу підвищити ефективність та якість обслуговування споживачів, зменшить витрати, пов'язані з управлінням інформаційними потоками.

Висновки з проведеного дослідження. На основі вище поданого матеріалу можна зробити такі висновки:

1) Туристична кооперація в сучасному українському суспільстві практично відсутня. Як для науковців-теоретиків, так і для суб'єктів туристичного ринку кооперування в туризмі є явищем новим і потребує подальших досліджень.

2) Створення кооперативів у туризмі, здебільшого серед малих суб'єктів туристичного ринку, дасть змогу зменшити свої витрати у туристичній галузі та надасть низку переваг, зокрема взаємодопомогу та підтримку в здійсненні туристичної діяльності.

3) Туристичні кооперативи сприятимуть соціально-економічному зростанню певного регіону та дадуть змогу підвищити зайнятість населення у цій місцевості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бейдик О.О. Розвиток культурно-розважального туризму в Україні (на прикладі фестивального туризму) *Географія та туризм*. 2010. Вип. 8. С. 45–49.

2. Вислободська Г.П., Макаруха С.Р. Перспективи розвитку туристичної кооперації в сільській місцевості. *Регіональна економіка та управління*. 2019. № 4(26). С. 56–59.

3. Вислободська Г. Послуги в сільському господарстві: суть, роль та значення. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія «Економіка АПК»*. 2015. № 22(1). С. 175–178.

4. Горбонос Ф.В. Кооперація: методологічні та методичні основи. Львів : Львівський аграрний державний університет, 2003. 264 с.

5. Липчук В.В., Липчук Н.В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку. Львів : СПОЛОМ, 2008. 160 с.

6. Лозинський Р.М., Зінько Ю.В. Вплив недержавних організацій на розвиток туристичної галузі (на прикладі спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Географія»*. 2012. № 1. С. 138–143.

7. Любіцева О. Туризм в Україні: виклики і кризи. *Вісник КНТЕУ. Держава та економіка*. 2015. С. 5–15.

8. Львовська Т.А. Сільський зелений туризм як перспективний напрям розвитку села. *Збірник матеріалів за результатами IV науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Сталий розвиток України: проблеми і перспективи»*. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2016. С. 142–144.

9. Малік М.Й. Кооперація в сільському господарстві: стан та перспективи. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*. 2009. Вип. 6(1). С. 55–65.

10. Мальська М. Удосконалення державного регулювання розвитку туризму в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. *Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2012. С. 143–151.

11. Михайліченко Г.І. Інформаційна та збутова логістика в туризмі: дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 ; Київський торговельно-економічний університет. Київ, 2001.

12. Міракін В.В. Сучасні тенденції розвитку сільськогосподарських кооперативів в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 173–180.

13. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 31. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 5.12.2019).

14. Смирнов І.Г. Логістика туризму: комплексний підхід. *Матеріали конференції «Наука и образование без границ»*. 2007. С. 26–31.

15. Ушкаренко Ю. Концептуальні засади забезпечення ефективного розвитку кооперації в Україні. *Економічний простір*. 2017. № 117. С. 119–128.

REFERENCES:

1. Beidyk O.O. (2010) Rozvytok kulturno-rozvezhalnoho turizmu v Ukraini (na prykladi festyvalnoho turizmu) [Development of cultural and leisure tourism in Ukraine (for example, festival tourism)] *Heohrafiia ta turizm*. Vol. 8. pp. 45–49.

2. Vyslobodska H.P., Makarukha S.R. (2019) Perspektyvy rozvytku turystychnoi kooperatsii v silskii mistsevosti [Prospects for the development of tourism cooperation in rural areas]. *Rehionalna ekonomika ta upravlinnia*. vol. 4(26), pp. 56–59.

3. Vyslobodska H. (2015) Posluhy v silskomu hospodarstvi: sut, rol ta znachennia [Services in agriculture: essence, role and meaning]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarynoho universytetu. Seriiia : Ekonomika APK*. vol. 22(1), pp. 175–178.

4. Horbonos F.V. (2003) Kooperatsiia metodolohichni ta metodychni osnovy [Cooperation: methodological and methodological basis]. *Lviv: Lvivskiy ahraryni derzhavnyi universytet*. (in Ukrainian)

5. Lypchuk V.V. and Lypchuk N.V. (2008) Ahroturizm: orhanizatsiino-ekonomichni zasady rozvytku [Agritourism: organizational and economic principles of development]. *Lviv : SPOLOM*. (in Ukrainian)

6. Lozynskiy R.M. and Zinko Yu.V. (2012) Vplyv nederzhavnykh orhanizatsii na rozvytok turystychnoi haluzi (na prykladi spilky sprianiia rozvytku silskoho zelenoho turyzmu v Ukraini) [Impact of non-governmental organizations on the development of the tourism industry]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriiia : Heohrafiia*. pp. 138–143.

7. Liubitseva O. (2015) Turyzm v Ukraini: vyklyky i kryzy [Tourism in Ukraine: Challenges and Crises]. *Visnyk KNTEU. Derzhava ta ekonomika*. pp. 5–15. (in Ukrainian)

8. Lvovska T.A. (2016) Silskiy zeleniy turyzm yak perspektyvnyi napriam rozvytku sela [Rural green tourism as a promising direction for rural development]. *Zbirnyk materialiv za rezultatamy IV naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv ta molodykh vchenykh «Stalyi rozvytok Ukrainy: problemy i perspektyvy»*. Kamianets-Podilskiy: Medobory-2006, pp. 142–144. (in Ukrainian)

9. Malik M.Y. (2009) Kooperatsiia v silskomu hospodarstvi: stan ta perspektyvy [Cooperation in agriculture: the state and prospects]. *Ekonomichni nauky. Seriiia: Oblik i finansy*. Vol. 6(1). pp. 55–65.

10. Malska M. (2012) Udoskonalennia derzhavnogo rehuliuвання rozvytku turyzmu v Ukraini z urakhuvan-

niam mizhnarodnogo dosvidu [Improvement of state regulation of tourism development in Ukraine taking into account international experience]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia mizhnarodni vidnosyny*. pp. 143–151.

11. Mykhailichenko H.I. (2001) Informatsiina ta zbutova lohistyka v turyzmi [Information and marketing logistics in tourism]: dys. kand. ekon. nauk: 08.06.02. K.: Kyivskiy torhovelno-ekonomichnyi universytet. (in Ukrainian, unpublished)

12. Mirakin V.V. (2018) Suchasni tendentsii rozvytku silskohospodarskykh kooperatyviv v Ukraini [Current tendencies of development of agricultural cooperatives in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*. vol. 16, pp. 173–180.

13. Pro turyzm: Zakon Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (accessed 5 December 2019).

14. Smyrnov I.H. (2009) Lohistyka turyzmu: kompleksnyi pidkhid [Tourism logistics: an integrated approach] Proceedings of the Conference «*Nauka y obrazovanye bez hranyts*». pp. 26–31. (in Ukrainian)

15. Ushkarenko Yu. (2017) Kontseptualni zasady zabezpechennia efektyvnogo rozvytku kooperatsii v Ukraini [Conceptual principles for ensuring the effective development of cooperation in Ukraine]. *Ekonomichnyi prostir*. vol. 117, pp. 119–128.